

EMİRDAĞ TÜRKÜLERİNDE “GABA HAVA”

Ömer Faruk YALDIZKAYA

(Özet)

Kimi yörelerde genel olarak söylenen türküler içerisinde,değişik ezgi yapısı ve tavrıyla söylenen türküler bulunmakta ve çeşitli kelimelerle adlandırılmaktadır.

(Erzurum,Erzincan,Sivas,Trabzon,Gümüşhane,Giresun/ Bunlar;Kuzeydoğu,Doğu ve Orta Anadolu Şebinkarahisar’da “Tatyan Havası”,Karadeniz’de “Yol Havası”,Gaziantep’de “Barak”,Konya’da “Oturak”,Malatya’da “Arguvan”,Sivas’ta “Emlek”,Tokat’ta “Reşadiye Havası”...vb.örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Afyonkarahisar coğrafyası içinde bu tür türkülere, Dinar Çölovası ve Kumalar Yaylasındaki Türkmenlerde “Anayasa” adı da verilen “Kerem Havaları”,Emirdağ Türkmenlerinde “Gaba Hava” adı verilmektedir.

Usulsüz ve çalgısız okunan “Gaba Hava” hakkında bilgiler verilecek, derleme kayıtları videoları dinletilecektir.

Anahtar kelimeler:Gaba Hava,Emirdağ Türküleri,İcra.

(Abstract)

“Gaba” Tune in Emirdag Region Folk Song

In some regions, folk songs which are singed generally with local people has different tunes and different tone styles,called with various words.

These are; In Northeast, East and Middle Anatolia (Erzurum,Erzincan,Sivas,Trabzon,Gümüşhane,Giresun/Şebinkarahisar) “Tatyan”, in Blacksea Region “Yol”, in Gaziantep “Barak”, in Konya “Oturak”,in Malatya “Arguvan”, in Sivas “Emlek”, in Tokat “Reşadiye”,Tunes etc,possiple to reproduce

similar examples.

In Afyonkarahisar Region that kind of tuned folk songs can be found in Dinar Colovasi, called “Kerem” tune (respected also as constitution) by Turkmens who live in Kumalar plateau, called “Gaba” Tune by Turkmens who live in Emirdağ.

Information will be given about “Gaba” tuned folk song which are singed unmethodically and without an instrument, compilation records and videos will be shown.

Key words: Gaba Tune, Emirdağ Folk Songs, Execution

Bildiri konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için; öncelikle, “Gaba” ve “Hava” kelimelerinin sözlükler ile Türk halk müziği terminolojisindeki anlamlarına bakmak yerinde olacaktır.

Türkçe Sözlükte “Kaba” kelimesi “Özensiz, gelişigüzel yapılmış, sakil”, ”Hava” kelimesi ise “Müzik aletlerinden çıkan ses perdesi, tarz, üslup”¹ olarak belirtilir.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğünde ise, ”Kaba “kelimesi,

Türkiye Türkçesi	: Kaba
Azerbaycan Türkçesi	: Gaba
Başkurt Türkçesi	: Tupas, kilbathiy, kilişiz
Kazak Türkçesi	: Turpayı, nayıs, örensai
Kırgız Türkçesi	: Kopol, oldokson
Özbek Türkçesi	: Kopal, doğal
Tatar Türkçesi	: Tupas, kilpatsiz, kilişiz
Türkmen Türkçesi	: Gödek
Uygur Türkçesi	: Kopal, ton

“Hava “ kelimesi ise;

¹ Türkçe Sözlük C-II,1989.

Türkiye Türkçesi	: Hava. (müzik)
Azerbaycan Türkçesi	: Hava
Başkurt Türkçesi	: Mon. küy
Kazak Türkçesi	: Makam
Kırgız Türkçesi	: Obon
Özbek Türkçesi	: Havaş, ahàng
Tatar Türkçesi	: Köy. mon, ahàn
Türkmen Türkçesi	: Han
Uygur Türkçesi	: Ahan ² kelimeleriyle karşılık bulur.

Türk Halk Müziği Terminolojisinde ise; “Hava” kelimesi, genel olarak “Halk ağzında müzik, ezgi, ezgi kalıbı, makam”, Ege Bölgesinde ise “Türkü düzmek”³ anlamında kullanılır.

Terminolojide “Gaba“ kelimesine ise rastlayamadık.

Kimi yörelerde genel olarak söylenen türküler içerisinde, değişik ezgi yapısı ve tavrıyla söylenen türküler bulunmakta ve çeşitli kelimelerle adlandırılmaktadır. Bunlar; Kuzeydoğu, Doğu ve Orta Anadolu (Erzurum, Erzincan, Sivas, Trabzon, Gümüşhane, Giresun/Şebinkarahisar)’da “Tatyan havası”, Karadeniz’de “Yol havası”, Gaziantep’de “Barak”, Konya’da “Oturak”, Malatya’da “Arguvan”, Sivas’ta “Emlek”, Tokat’ta “Reşadiye havası”...vb. örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Afyonkarahisar coğrafyası içinde bu tür türkülere, Dinar Çölovası ve Kumalar Yaylası’ndaki Türkmenlerde “Anayasa” adı da verilen “Kerem Havaları”⁴;Emirdağ Türkmenlerinde “Gaba Hava“ adı verilmektedir.

“Gaba Hava” ile ilgili olarak, Emirdağlı emekli öğretmen Halil Rifat Aydemir, Emirdağ Dergisi’nde yayınlanan bir yazısında “Emirdağ türküleri

² Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü –I-,1991.

³ Koçak, (Basılmamış Y.Lisans Tezi):2004.

⁴ Kalkan,2014:14.

içerisinde serbest söylenen havalar öne çıkmıştır. Bu havalar bağımsız dörtlüklerle söylenir, yörede sonradan Gaba Hava olarak adlandırılmıştır. Bu adlandırma tam türküleri yansıtmamaktadır. Çünkü, Emirdağ türküleri lirik bir yapıya sahiptir. Kabalık içermemektedir. Bu havalar; yaylaya göçerken, düğüne giderken, yolculuk sırasında söylenen havalardır. Bu özelliğinden dolayı, bir ad verilecekse yol havası demek daha doğru olacaktır. Koyun güderken ve çalışırken yalnız söylenir. Grup veya ikili söylemelere “Goşalaşma” denir.”⁵ Görüşünü ortaya atmıştır.

Emirdağlı emekli öğretmenler Şükrü Türkmen ve Özcan Türkmen, Örnekleriyle Emirdağ Ağzı kitabında “Gaba boyrama: Belirli bir düzene uymayan, rastgele, oluş şekline göre oluveren” diye yazar ve “Gaba boyrama bi(r) türkü dutdurup sallardı tırpanı...”⁶ cümlesiyle örneklendirir.

Her iki görüşe de saygımız olmakla beraber, bu görüşlerin bir kısmına katılmamız mümkün değildir. Gaba hava, herkes tarafından bilinmez. Sadece yaylaya göç, yolculuk, düğüne giderken de söylenir, şeklinde sınırlamak da doğru bir yaklaşım değildir. Askere giderken, ekin biçerken, tarla sürerken, harman kaldırırken, tırpan sallarken de söylenir.

“Gaba Hava”yı herkes de söyleyemez. Yörede, bugün aramızda olmayan, Karacalar köyünden Kepaze'nin Nuri (Nuri İn), Suvermez köyünden Seyrekbasan (Nuri Demir) ve Gardiyan Kamil (Kamil Karanfil), Emirdağ ilçe merkezinden Halis Erenoğlu tarafından icra edilmekte iken ;günümüzde, Suvermez köyünden Abdullah Özkurt, Emirdağ ilçe merkezinden Alihsan Korkmazer, Fikret Akın, Tahir Tapmaz, Hamza Halaç, Kadir Koyuncu tarafından bu gelenek en güzel örnekleriyle devam ettirilmektedir. Yöre müzik kültürüne çok önemli katkıları olan Emirdağ Abdalları ile mahalli sanatçı olarak tanınan birçok kişi de “Gaba Hava” okuyamamaktadır. Elinde

⁵ Aydemir:2014:49-50.

⁶ Türkmen,Ş;Ö.Türkmen,2017:186.

yaklaşık 40 yıldır saz olan ve yöre türkülerini çalıp okumaya çalışan bendenizin de “Gaba Hava” okuyamadığımı belirtmeliyim. .

Şükrü ve Özcan Türkmen'nin kitabında yer alan “Gaba Boyrama” ise “Gaba Boyra” olmalıdır. ”Boyra” kelimesi, “Poyraz” yelinin halk ağzında söyleniş şeklidir.

Bu türkü söyleme şekline “Gaba Hava” adı verilmesinin sebebinin de, düzensiz esen rüzgardan kaynaklandığı kanaatindeyiz. ”Gabayel”, yani Lodos rüzgarının halk ağzında söyleniş şeklidir. Günümüzde, Emirdağ türkülerinin otantik ve en iyi icracılarından birisi olan Fikret Akın da kendisiyle yaptığımız görüşmede, bizim görüşümüze katılmaktadır. ⁷ Zira, konar-göçer Türkmen kültüründe “yel” yani ”rüzgar” çok önemlidir. Yel esecek ki, harmanı savuracak; esen yel sevgiliye yârin kokusunu getirecek; “Zalım poyraz” gıcım gıcım gıcılacak ki, yüreğine goygun bir acı düşsün...

Yöre kültürüne hakim olmadan araştırma yapan ve “Emirdağ'da Ağıtlar” başlıklı makale yazan bir akademisyen, ne yazık ki “Emirdağ'da ağıt yakma ve ağıt söyleme geleneği, Anadolu'nun pek çok yöresinde karşılaşılan törenlerle gerçekleştirilir. Diğer yörelerden farklı olarak ağıtlara GABA HAVA adı verilmiştir. ⁸ şeklinde son derece yanlış bir ifade kullanmıştır. Emirdağ'da ağıda hiçbir zaman “Gaba Hava” adı verilmez.

“Gaba Hava” ile ilgili ilk müzikal değerlendirme, derleme ve notalama çalışması, ”Emirdağ Musiki Geleneğinde Abdallar ve Yeni Onaltı Türkü”⁹ konulu yüksek lisans tezinde Erdem Özdemir tarafından yapılmıştır. Özdemir tezinde “Gaba Hava, bu yörede serbest ritimli türkülerdendir. İcrası sırasında hiçbir enstrüman kullanılmamaktadır. Serbest olduğu için de tek kişi tarafından okunur. Gaba

⁷ Fikret Akın.1952 Emirdağ Doğumlu,Emekli öğretmen,2 çocuklu,Eskişehir'de oturur.26.03.2018 Tarihinde yapılan görüşmede bilgiler kendisinden alınmıştır.

⁸ Altınay,1993:52.

⁹ Özdemir,(Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi):2008.

Hava'nın belirli bir melodik düzeni vardır. Genellikle aynı müzik üzerine farklı sözler oturtularak okunan Gaba Hava'da, melodi pek değişmediği için sözün hece yapısı da değişmemektedir. Çoğunlukla 11'li hece ölçüsünde sözler kullanılmaktadır. ” diyerek;Gaba havanın formunun “uzun hava”, Klasik Türk Müziğinde benzeştiği makamın “Hüseyni Makamı”, türkünün usulünün “serbest”, türkünün karar sesinin “La perdesi”, türkünün güçlü sesimin “Mi perdesi”, türkünün ses genişliğinin “5 ses”, türkünün metronomunun “serbest”, türkünün seyrinin “Sol yeden sesinden başlayıp, La perdesinden sonra güçlü olan Mi perdesine çıkıp, Re perdesinde asma kalış yapmaktadır. Yine Mi perdesine döner ve akabinde karar doğru iniş yapar. Aynı kısımları tekrar ettikten sonra yine La perdesine dönerek karar vermektedir. ” değerlendirmesini yapmaktadır.

Erdem Özdemir ile aynı kaynak kişiden, Alihsan Korkmazer¹⁰ 'den yaptığımız derlemede, aynı dörtlükteki bazı mısralarda değişiklik olduğu göze çarpar.

Erdem Özdemir tarafından yapılan derlemede,

Bir dereden bir dereye yol gider,
Elinde ayvası dilimler gider,
Bir güzeli bir topala vermişler,
O topal da o güzeli yer gider.

Şeklinde okunan dörtlük, tarafımdan meşk ortamında yapılan ve kayda alınan derlemede,

Bir dereden bir dereye yol gider,
Elinde ayvası dilimler gider,
Bir güzeli bir kötüye vermişler,
O güzeli o kötü de yer gider.

Şeklinde okunmuştur. ”Gaba Hava”nın Erdem Özdemir tarafından derlenen devamı ise şöyledir.

¹⁰ Alihsan Korkmazer.1951 Doğumlu.İlkokul mezunu.4 çocuklu,Belçika/Gent şehrinde oturur.

Emirdağ üstünde selvi değilim,
Selvinin dalında bağlı değilim,
Al bohçanı düş ardıma gidelim,
Vallahi billahi evli değilim,

Yüce dağ başında bir dal çınarım,
Güzellerin yâr derdine yanarım,
Çirkininen yâr cennete gidemem,
Güzeline cehennemde yanarım.

Tarafımızdan yapılan derlemede, yukarıdaki dörtlüklere ilave olarak;
aşağıdaki dörtlükler de okunmuştur.

Çayın kenarında evleri vardır,
Mavi gömleğinin golları dardır,
Şu anagınan baban da gâvur,
Yel estikçe yârim harmanı savur.

Bir kuş geldi konu bizim dikene,
Ah ede vah ede ömrüm tükene,
Güzel de bir çirkin de bir sevene,
Yiğit ol sevdiğim ayrılmayalım.

GABA HAVA

Yöresi :Emirdağ
Kimden Alındığı :Ali İhsan Korkmaz

Derleyen :Erdem Özdemir
Notaya Alan :Erdem Özdemir

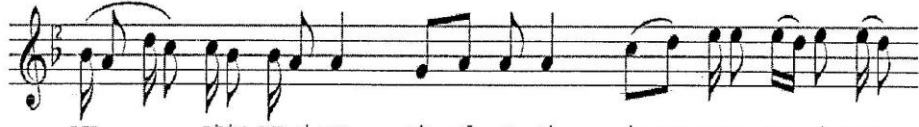
Serbest

BİR DE RE DEN BİR DE RE YE YOL GI DER E LİN DE AY VASI

Dİ LİM LER GI DER Dİ LİM LER GI DER E LİN DE AY VASI Dİ LİM LER GI

DER Dİ LİM LER GI DER BİR GÜ ZE Lİ BİR TO PALA VER MİŞ LER

O GÜ ZE Lİ O TO PALDA YER GI DER A NAM YER GI DER

O GÜ ZE Lİ O TO PAL DA YER GI DER EY A NAM YER GI DER

Günümüzde, yörede “Gaba Hava”nın en iyi icracısı olarak bilinen Suvermez köyünden Abdullah Özkurt¹¹ tarafından okunan “Gaba Hava”nın ise dörtlükleri şöyledir.

Yolların boyunda biter üzerlik,
Böyle m’olur Suvermez’de güzellik,
Yeni muska çıkmış yâre nazarlık,
Nazar muskan ben oluyum gadın gız,
Senin gadın gız.

Kuyunun başına gurmuş gazanı,
Topacık boyuna vermiş düzeni,
Senmiyidin Suvermez’in güzeli?
Sen gideli köyün dadı galmadı,
Dadı galmadı.

Serin serin bir yel eser burundan,
Dizim tutuk atlıyamam harımdan,
Bir kötüye bağladılar başımı,
Çıkamıyom el içine arımdan,
Gelin arımdan.

Gene alı giymiş alın üstüne,
Tereyağı dökmüş balın üstüne,
Buralardan geçeceğini bileydim,
Gül yağı dökerdim yolun üstüne,
Yolun üstüne.

¹¹ Abdullah Özkurt.1948 Doğumlu.İlkokul mezunu.3 çocuklu,Suvermez köyünde oturur.

GABA HAVA

Yöre:Emirdağ
Kaynak kişi:Abdullah ÖZKURT

Derleyen:Ömer Faruk YALDIZKAYA
Notaya Alan:Oğulcan Emre YILMAZ

Serbest

Yol la rın bo yun da bi ter ü zer lik ___

Böy le mo lur Su ver mez de gü zel lik el ler gü zel lik

Ye ni mus ka çık mış ya re na zar lık ___

Na zar mus kan ben o lu yum ga dın gız da se nin ga dın gız

“Gaba Hava” için, “Hiçbir enstrüman kullanılmadan söylenen,bir Türkmen avazıdır” diyebiliriz. Ayrıca, bu hava türünün Türk halk müziği literatüründe gereken yeri alacağına da inanıyoruz.

KAYNAKLAR:

Altınay.F.Reyhan."Emirdağ'da Ağıtlar".Ege Ün.DTMK Dergisi,sayı:6,İzmir:1993.

Aydemir,Halil Rifat."Emirdağ Türkülerinin Genel Yapısı".Emirdağ Dergisi,Yıl:17,Sayı:27,Emirdağ Vakfı Yay.,Eskişehir:2014.

Kalkan,Ayhan.Dinar Türküleri.Birleşik Matbaası,İzmir:2004.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü-I-.Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.,Ankara:1991.

Koçak,Hüseyin.Türk Halk Müziği Terminolojisi.Ege Ün.SBE (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).İzmir:2004.

Özdemir,Erdem."Emirdağ Musiki Geleneğinde Abdallar ve Onaltı Yeni Türkü".Sakarya Ün.SBE(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Sakarya:2018.

Türkçe Sözlük C-II.Türk Dil Kurumu Yayını.Ankara:1989.

Türkmen,Şükrü;Özcan Türkmen.Örnekleriyle Emirdağ Ağzı.2.b.,Emirdağ Belediyesi Kültür Yayını,Ankara:2017.

Özdemir,Erdem."Emirdağ Musiki Geleneğinde Abdallar ve Onaltı Yeni Türkü".Sakarya Ün.SBE(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Sakarya:2018.